

ISSN: 2146-1740
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd>,
Doi: 10.54688/ayd.1412380
Araştırma Makalesi/Research Article

DEPREM VE GÖÇ İLİŞKİSİ EARTHQUAKE AND MIGRATION RELATIONSHIP

Serap Ece KARAZİNCİR¹

Öz

Makale Bilgi

Gönderilme:
30/12/2023

Kabul:
06/02/2024

Bir doğal afet türü olan deprem, çoğu kez insanlar ve yaşam alanları üzerinde tahrip edici etkiler ortaya çıkarmaktadır. Depremlerin meydana gelmesi hem insanlara hem de onların barınma alanlarına zarar vermektedir. Bu durum sonucunda daha güvenli alanlarda hayatlarını sürdürme eğilimine giren insanlar zorunlu olarak göç etmektedir. Coğrafi konumu gereği deprem ülkesi olarak kabul edilen Türkiye’de çok sayıda yıkıcı deprem yaşanmış ve bu depremler sonucunda göç dalgaları oluşmuştur. Ortaya çıkan göç dalgası neticesinde hem göç eden depremzedeler açısından hem de göç alan bölgeler açısından kültürel, sosyal ve ekonomik birçok sorun gündeme gelmektedir. Çalışmanın amacı, depremler ve sonrasında yaşanan zorunlu göç süreci ile göç sonrası ortaya çıkan sorunları incelemektir. Erzincan, Gölcük, Van ve Elazığ depremlerinin yarattığı göç dalgasına değinmekle birlikte, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonucunda oluşan zorunlu göç süreci ele alınmaktadır. Depremlerin yıkım ve tahribat etkisinin çok yüksek olması göç hareketinin de büyük olmasına yol açmıştır. Mevcut literatür ve veri incelemeleri ile ortaya çıkan söz konusu zorunlu göçün boyutları ele alınıp yol açacağı olası sorunlara ve bunlara yönelik bazı önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Göç, Doğal afetler, Bölgesel göç, Bölgesel ekonomi.

Jel Kodları: Q54, R23, R10.

¹**Sorumlu Yazar:** Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0003-2655-1719, eceerkk@gmail.com.

Atıf: Karazincir, S. E. (2024). Deprem ve göç ilişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15 (1)-Deprem Özel Sayısı, 366-383.

Abstract

Article Info

Received:
30/12/2023

Accepted:
06/02/2024

Earthquakes, a type of natural disaster, often have destructive effects on both individuals and their living spaces. The occurrence of earthquakes damages not only people but also their shelter areas. As a result, individuals tend to migrate to safer areas compulsorily. Turkey, considered an earthquake-prone country due to its geographical location, has experienced numerous devastating earthquakes, leading to waves of migration. The resulting migration wave brings forth cultural, social, and economic issues for both earthquake victims and the regions receiving migrants. The purpose of this study is to examine earthquakes, the compulsory migration process that follows, and the potential problems that may arise after migration. While addressing the migration waves caused by earthquakes in Erzincan, Gölcük, Van, and Elazığ, the study focuses on the compulsory migration process resulting from the earthquakes in Kahramanmaraş on February 6, 2023. The significant level of destruction and devastation caused by earthquakes has contributed to the magnitude of migration movements. This forced migration, as revealed by current literature and data examinations, is discussed in terms of its dimensions, potential problems it may cause, and some suggestions are presented to address these issues.

Keywords: Earthquake, Migration, Natural disasters, Regional migration, Regional economy

Jel Codes: Q54, R23, R10.

Extended Summary

Migration is the act of people leaving their settled areas and moving to new areas. Throughout history, humans have been exposed to the phenomenon of migration and have experienced changes of location for various reasons. Each migration has presented new ways of life and, at the same time, brought about certain challenges. When examining the motivations behind human migration, they can sometimes be attractive reasons, such as finding a new job or obtaining better education, and sometimes repellent reasons, such as natural disasters, wars, famine, or political oppression. If the desire to migrate is based on reasons like finding a new job or obtaining better education, it can be attributed to the attractiveness of the destination. However, if the desire to migrate is based on natural disasters, war, famine, or political oppression, it is driven by factors that push individuals away. In this context, earthquakes, a type of natural disaster, trigger migration movements in the regions where they occur.

Earthquakes result from movements in the upper layers of the Earth's crust. Depending on their intensity, earthquakes can cause injuries or fatalities to humans and damage or collapse of structures. Due to these serious effects, regions where earthquakes occur often experience compulsory migration movements. In such migration movements, individuals affected by earthquakes seek to continue their lives in safer areas because significant earthquakes lead to the loss of housing and job opportunities. Turkey, located on the most active earthquake zones, has witnessed numerous destructive earthquakes throughout its history. As a consequence, significant population displacement occurred, especially after earthquakes in Erzincan (1939), Gölcük (1999), Van (2011), Elazığ (2020), and the earthquakes in Kahramanmaraş on February 6, 2023.

In this study, earthquakes and the concept of compulsory migration they cause are discussed. The problems arising from such compulsory migration are also addressed, and some suggestions are made. Migration movements and the potential problems created by forced migration will be addressed through the methods of literature review and data examination in this study. Solutions will also be proposed. For instance, the earthquake in Erzincan in 1939 resulted in the loss of 32,962 lives, and over 5,000 people migrated to other cities, although the exact records from that period are unclear. The earthquake in Gölcük on August 17, 1999, with a magnitude of 7.4, claimed the lives of 17,479 citizens, and significant population loss occurred due to migration, especially from the epicenter, Gölcük. In the 2011 earthquake in Van with a magnitude of 7.2, 644 people lost their lives, and Van, which was already a city experiencing emigration before the earthquake, witnessed a substantial compulsory migration after the disaster. The earthquake in Elazığ with a magnitude of 6.8 resulted in 41 deaths, and nearly 100,000 people migrated, leaving the city. However, the earthquakes in Kahramanmaraş on February 6, 2023, starting in the Pazarcık and Elbistan districts, were considered a catastrophe of the century. The earthquakes, with magnitudes of 7.8 and 7.6, respectively, caused massive destruction. They affected 11 provinces, accounting for 13.4% of Turkey's population. On the same day, over 51,000 people lost their lives due to these two major earthquakes. The destruction caused by the earthquakes reached critical dimensions. Continuous aftershocks, damage to buildings, and other factors led people to migrate compulsorily from these regions. About 20 days after the earthquakes, it was reported that 2.2 million people had migrated from the region, and this number was continually increasing. When migrating, people tend to choose areas close to their living spaces or regions with low earthquake risk. However, the motivation for this compulsory migration, driven by the desire to survive and live in a better environment, can also lead to various problems.

Leaving earthquake-prone areas creates a significant loss of human capital, contributing to economic crises in those regions. In the areas receiving migrants, problems such as inadequate urban planning, infrastructure, housing shortages, haphazard urbanization, and unemployment arise. Therefore, solutions are needed for the problems that may arise for both migrants and the cities receiving them. In this regard, earthquake-affected individuals should be provided with essential facilities such as housing, employment, health services, and psychological support. The infrastructure and urbanization processes of the cities receiving migrants should be carefully supported. To sustain cultural structures and traditions, earthquake-prone areas should be rapidly and compliantly rebuilt. This way, the return of individuals who were compelled to migrate to their former living spaces should be encouraged.

1. Giriş

İnsanlık tarihi, aynı zamanda göçünde tarihi olarak kabul edilmektedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana çok sayıda göç hareketi bulunmaktadır. Göçler, bazen itici bazen de çekici faktörlerin etkisi ile gerçekleşmektedir. Savaşlar, siyasi baskılar, kıtlık, kuraklık, sel ve deprem gibi doğal afetler itici faktörler iken, daha iyi eğitim, sağlık ve iş olanakları çekici faktörlerden bazılarıdır. Coğrafi koşulların bir sonucu olan doğal afetler, göç açısından her daim itici faktörler sınıflamasına dahil edilmektedir. Gerçekleşmiş bir doğal afet sonucunda, insanların hayatta kalabilmek amacıyla zorunlu olarak gerçekleştirdiği göç hareketi ile bölge değişiklikleri ortaya çıkmaktadır.

Doğal afet kapsamındaki depremler, yer kabuğu içindeki kırılmalar sebebiyle oluşan ani titreşimlerle dalgalar halinde yer yüzeyinin sarsılmasıdır. Depremler oluşu ve etkisi itibariyle arzu edilmeyen birçok sonucu doğurmaktadır. Bunlar insanların hayatını kaybetmesi, yaralanması, ev ve yaşam alanlarının yıkılması, iş alanlarının yok olması, altyapı ve üstyapı tahribatları gibi çok ciddi kayıplar olarak ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu sorunlar insanların hayatta kalabilme amacıyla başka bölgelere göç etmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu göçler zorunlu şekilde yapılmaktadır. Ancak kayıplar veren ve alıştığı yaşam alanlarını geçici veya sürekli olarak terk etmek durumunda kalan insanlar için bu zorunlu göç hareketi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

En aktif deprem kuşaklarından biri üzerinde yer alan Türkiye’de, geçmişten günümüze kadar çok sayıda yıkıcı deprem yaşanmış ve çok sayıda insanın zorunlu olarak göç ettiği görülmüştür. Erzincan (1939), Gölcük (1999), Van (2011), Elazığ (2020) ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri bu süreçlerin en büyük örnekleridir.

Bu kapsamda çalışmada, bir doğal afet olan depremin sonuçlarından biri olarak zorunlu göç ele alınacaktır. Kavramsal olarak deprem ve göç olguları açıklanıp Türkiye’de yaşanmış büyük depremlere ve son olarak yaşanan 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri ve sonrasında ortaya çıkan göç hareketleri üzerinde durulacaktır. Bu göç hareketleri ve zorunlu göçün yarattığı olası problemler literatür ve veri incelemesi yöntemi ile ele alınarak çözüm önerilerinde bulunulmaya çalışılacaktır.

2. Deprem ve Göç Kavramlarına Teorik Bir Bakış

Günümüz imkânları dâhilinde önceden bilinmesi ve önlenmesi mümkün olmayan ve yüzyıllardır gerçekleşen bu doğa olayı nedeniyle çok sayıda insanın hayatını kaybettiği deprem, tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisi ile yer kabuğunda gerçekleşen

kırılmaların neticesinde ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar hâlinde yayılması ile geçtiği tüm ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayı olarak tanımlanabilmektedir (AFAD, 2023). Bir başka tanımlamaya göre deprem, yer içerisinde fay düzlemi olarak tanımlanan kırıklar üzerinde biriken enerjinin aniden boşalması sonucunda gelişen bir olgudur (Atabey, 2000:17). Ortaya çıkan herhangi bir depremin yeri, büyüklüğü ve zamanı gibi üç hayati parametresinde, yeri ve beklenen büyüklüğü bilimsel veriler ve teknoloji desteği ile öngörülebilir olsa da, sismologlar, jeologlar ve bilimsel çalışma yapan tüm bilim insanlarının depremin zamanını tam olarak öngörmeleri pek mümkün değildir.

Deprem süreci doğal bir olay olmasının yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir olay olarak da kabul edilmektedir. Çünkü depremin olduğu bölgelerde yarattığı etki, hem kişileri hem de genel olarak toplum hayatını doğrudan olarak etkilemektedir. Özellikle şiddeti yüksek ve yıkıcı etkisi olan depremler ağırlıklı olarak deprem hazırlığı olmayan ülkeleri kökten etkileyerek toplumsal açıdan alt-üst olmalarına neden olmaktadır (Fırat, 2022: 48). Depremler sosyal, ekonomik ve psikolojik problemlerle mücadele etmek zorunda kalan insanların barındıkları alanları terk etmeleri sonucunu doğurarak göç sürecini başlatmaktadır. Çünkü ortaya çıkan afet etki ettiği alanlarda ulaşım, alt yapı ve üretim gibi birçok kritik konuda ciddi tahribata yol açmaktadır.

Göç, insanların yaşam alanı olan topraklardan, benimsediği sosyal alışkanlıklardan ve ekonomik koşullarından farklı sebepler nedeniyle uzaklaşması ve yeni yaşam alanlarına yönelmesidir (Toros, 2008: 9). Uluslararası Göç Örgütü göç kavramını, bir devletin ülke sınırları dahilinde gerçekleşen yer değiştirme eylemi veya ülkenin sınır dışına taşınan bir yer değişikliği olarak tanımlamaktadır (IOM, 2009: 22).

Göç olgusu, ortaya çıkışı itibari ile farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Fichter'in yaptığı sınıflandırmada zorunlu ve gönüllü göç ayrımı varken, Peterson'un yaptığı ayrımında ilkel, kontrollü, serbest ve zorunlu göç ayrımları vardır (Peterson, 2002: 24). Göç kavramı için farklı birçok sınıflandırma olsa da deprem ve göç ilişkisi açısından özellikle *zorunlu göç* önem taşımaktadır. Bu bağlamda zorunlu göç özünde, insanların bir yerden başka bir yere zorunluluk nedeniyle göç etmesi esasına dayanmaktadır. Burada gerçekleştirilen yer değişikliği, gönüllü ve planlanmış bir niteliğe sahip değildir. Bu zorunlu haller genellikle savaş, deprem, sel veya terör olayları gibi ani gelişen ve insanların alışageldiği yaşam alanlarında kalmasına engel olan durumlardır.

Birleşmiş Milletler ise, *‘Zorunlu göçe maruz kalanları ya da ülke içinde yerinden olmuş kişileri; zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden,*

özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için, uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplar'' olarak açıklanmaktadır (Kalin, 2005: 1-2).

Zorunlu göçün en büyük sebeplerinden biri olan deprem, yaşanan felaketin bir sonucu olarak insanların yaşadıkları bölgeyi geçici süreliğine veya kalıcı olarak terk etmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de geçmiş yıllardan günümüze kadar yaşanan depremler sebebiyle çok sayıda insanın zorunlu olarak göç ettiği bilinmektedir.

3. Zorunlu Göç Kaynaklı Sorunlar ve Ülke Örnekleri

Tarih boyunca farklı zamanlarda ve farklı amaçlarla birçok insan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçler bazen daha iyi sağlık ve iş imkânlarına erişebilmek gibi amaçlarla olsa da genellikle savaş, deprem, kıtlık gibi olumsuz koşullar tarafından tetiklenmektedir. Bu koşullar yaşanmaya başladığında ise insanlar, hayatta kalabilmek, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için zorunlu olarak göç etmektedir. Özellikle son yıllarda savaş kaynaklı göçlerin yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda Suriye, Afganistan, Ukrayna ve Rusya gibi ülkelerde yaşayan insanlar büyük bir göç hareketi yaşamaktadır.

Suriye’de uzun yıllardır süregelen savaş nedeniyle zorunlu olarak göç edenlerin sayısının 13 milyonu geçtiği tahmin edilmektedir. Göç edenlerden yaklaşık 6 milyon insan ülke içinde yer değişikliği ile göç yaşarken, diğerleri farklı ülkelere göç etmişlerdir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2023). Afganistan’da yönetim kaynaklı sorunlar sebebiyle binlerce kişi ülkesinden göç etmeye başlamıştır. Bugün, Türkiye, Pakistan ve İran’ın aralarında olduğu çok sayıda ülke bu göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Afganistan’dan yaklaşık 3 milyon kişi çeşitli ülkelere göç etmiştir (Euronews.,2021). Savaş sebebiyle zorunlu göç maruz kalan diğer ülkeler Rusya ve Ukrayna’dır. Rusya’nın Ukrayna’yı işgali ile başlayan süreçte, Rusya’dan yaklaşık 1 milyon insan farklı ülkelere göç ederken, Ukrayna’dan göç edenlerin sayısının 8 milyonun üzerinde olduğu belirtilmiştir (Anadolu Ajansı, 2023).

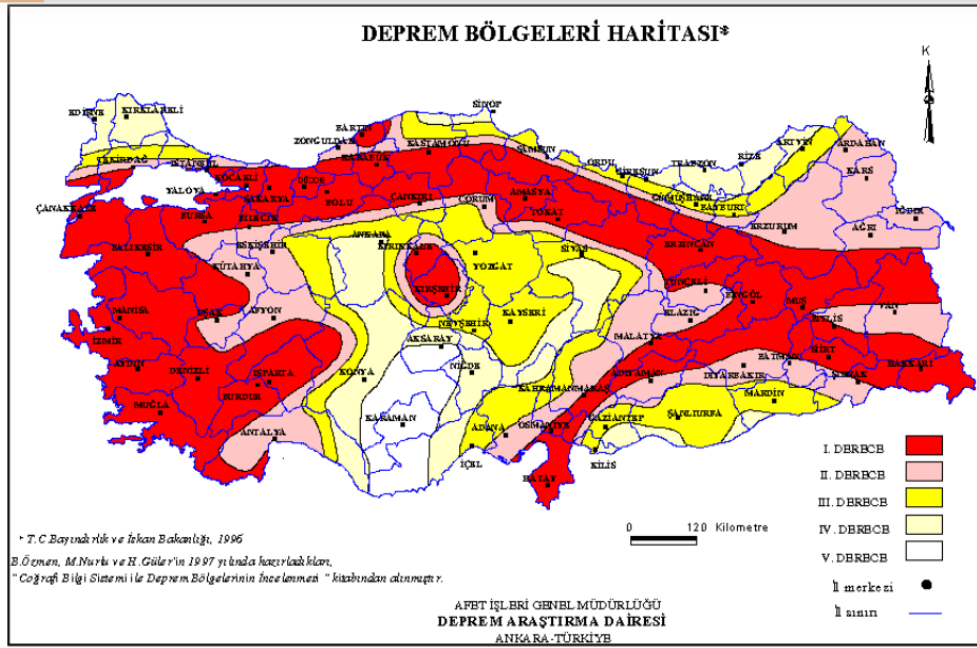
Zorunlu olarak göç eden insanlar, genellikle ulaşımı yakın ülkeleri veya kültürel olarak benzer özelliklere sahip oldukları ülkeleri tercih etmektedirler. Ancak bu faktörler göç eden bireylerin yeni yaşam alanlarında yaşayacakları bazı sorunları engelleyememektedir. Göç eden bireyler barınma ve istihdam başta olmak üzere ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Mevcut düzenlerinin değişmesi ile işsiz ve evsiz kalan bireylerin göç edilen ülkede bu imkanlara tekrar erişebilmesi fazlasıyla zorlayıcı olabilmektedir. Bazı durumlarda konuşma dilinin farklı olması

sebebiyle iletişim sorunları da ciddi bir problem haline dönüşebilmektedir. İletişimde yaşanan sorunların beraberinde, dışlanma problemi ortaya çıkmakta ve bölgedeki yerleşik bireyler tarafından göç eden yabancılara karşı önyargı oluşabilmekte ve bu durum da zorunlu olarak göç eden bireylerin psikolojik olarak zarar görmelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda göç eden bireylerin, vatandaşlık haklarından yoksun olmaları sebebiyle, göç ettikleri ülkenin imkanlarından yeterli düzeyde faydalanamaması da ciddi problemler doğurmaktadır.

4. Türkiye’de Deprem Kaynaklı Yaşanan Göçler ve 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi

Türkiye coğrafi konumu itibariyle deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu deprem kuşağı boyunca, deprem riski taşıyan bölgeler büyük nüfusa sahip olmuş ve insanlar bu bölgelerde yaşam alanları edinmiştir. Ülkemiz konumu sebebiyle tarih boyunca birçok yıkıcı deprem yaşamış ve bu depremlerin sonucunda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Yine çok sayıda insan zorunlu olarak yaşadıkları bölgeyi terk ederek göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Ortaya çıkan bu afetin göç etkisi yaratmasının yanı sıra, başta bu sürece maruz kalan insanların psikolojik olarak zarar görmelerine neden olmuş ve ülke ekonomisinin ilerleyişine de zarar vermiştir.

Jeolojik açıdan en aktif deprem kuşağı üzerinde yer alan Türkiye’de; Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattı olarak adlandırılan 3 büyük fay hattı bulunmaktadır. Söz konusu fay hatlarının geçtiği kuşaklar ve yakın çevreleri birinci derece deprem bölgesi olarak kabul edilirken, bu fay hatlarından uzaklaştıkça bölgeler ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci derecede deprem bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Deprem kuşakları derecelerinde; birinci dereceden deprem kuşağı, tektonik çukurluklar ve aktif kırık hatları yakınındaki alanlar olup burada oluşan depremler ciddi oranda can ve mal kaybına yol açmaktadır. İkinci dereceden deprem kuşağı, depremlerin birinci derece deprem kuşağına oranla daha az zarar verdiği bölgelerdir. Üçüncü dereceden deprem kuşağı ise, sarsıntıların az zararla atlatıldığı alanlardır. Dördüncü dereceden deprem kuşağında sarsıntılar çok az zararlı ya da zararsız geçerken beşinci dereceden deprem kuşağında sarsıntılar ya çok azdır ya da hiç hissedilmemektedir.

Şekil 1.

Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası

Kaynak: afad.gov.tr

Şekil 1’de Türkiye’nin deprem bölgeleri risk derecesine göre renklendirilmiştir. Birinci derece deprem bölgeleri kırmızı renkle temsil edilmektedir. Bu bölgeler yukarıda bahsi geçen Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattı’dır. Söz konusu bölgelerde şiddetli ve yıkıcı etkisi olan depremlerin meydana gelmesi olasıdır. Bu alanlardan uzaklaştıkça pembe renkli alan ikinci derece deprem bölgesi iken sarı renkli alan üçüncü derece deprem bölgesidir. Bu bölgeler birinci derece risk taşıyan yerlere göre daha düşük deprem potansiyeli taşımaktadır. Açık sarı renkli ve beyaz renkli alanlar ise sırasıyla dördüncü derece ve beşinci derece deprem bölgelerini temsil etmektedir ki bu alanlar diğer alanlara göre deprem açısından daha güvenli kabul edilmektedir. Ancak Türkiye’nin deprem bölgesi haritası göstermektedir ki, nüfusun büyük bir kısmı deprem kuşakları üzerinde yaşamaktadır. Özellikle nüfus yoğunluğunun ve ülke içi göçlerin varış lokasyonu olan İstanbul, İzmir, Bursa gibi illerin yüksek deprem riski taşıması ve buna karşılık nüfuslarının her geçen yıl artış göstermesi olası bir deprem felaketinde tahminlerin çok üstünde insanın mağdur olacağını göstermektedir.

Büyük deprem kuşakları üzerinde konumlanmış olması sebebiyle Türkiye’de tarih boyunca birçok kez şiddetli deprem meydana gelmiş, bunlar ciddi can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Yaşanan bu kayıpların neticesinde insanlar yakınlarını, evlerini ve mal varlıklarını yitirdikten sonra özellikle ülke içerisinde zorunlu olarak göç etme eğilimine girmiştir. Söz konusu göç sürecinde ekonomik, sosyal ve psikolojik sebepler etkili olurken hayatını daha

güvenli bölgelerde devam ettirme motivasyonu etkili olmuştur. Deprem kaynaklı zorunlu göçler, aynı il içinde farklı ilçelere doğru olabileceği gibi, bir ilden diğerine göç etme şeklinde de olabilmektedir. Hatta bazı durumlarda ülke değişikliği de söz konusu olmaktadır. Ayrıca gerçekleştirilen göçün zaman boyutu da değişebilmektedir. Bazen geçici süreyle zorunlu göç eden insanlar bazen de kalıcı olarak göç ettikleri alanlara yerleşmektedir.

Türkiye’de yakın geçmişten günümüze kadar yaşanan şiddetli depremlerin bir kısmı, Tablo 1’de gösterilmektedir. 1939 yılında Erzincan’da meydana gelen depremden günümüze, maalesef çok sayıda şiddetli depremlerin olduğu ve bunların da can kayıplarına yol açtığı görülmektedir. Özellikle Erzincan, Kocaeli (Gölcük) ve Kahramanmaraş depremlerinin sebep olduğu can ve mal kayıpları çok ciddi seviyelerde gerçekleşmiştir.

Tablo 1.

Türkiye’de Yaşanılan Büyük Depremler

Tarih	Yer	Büyükölük	Ölü Sayısı
26.12.1939	Erzincan	7.9	32.962
20.12.1942	Tokat (Erbaa)	7.0	3.000
26.11.1943	Kastamonu (Tosya)	7.2	2.824
01.02.1944	Bolu (Gerede)	7.2	3.959
13.08.1951	Çankırı (Kurşunlu)	6.9	52
18.03.1953	Balıkesir (Gönen)	7.4	265
26.05.1957	Bolu (Abant)	7.1	52
06.10.1964	Balıkesir (Manyas)	7.0	73
19.08.1966	Muş (Varto)	8.0	2.964
22.07.1967	Adapazarı	7.2	89
28.03.1970	Kütahya (Gediz)	7.2	1.086
24.11.1976	Van (Çaldıran)	7.2	3.840
17.08.1999	Kocaeli (Gölcük)	7.4	17.479
12.11.1999	Düzce (Kaynaşlı)	7.2	895
23.10.2011	Van	7.2	644
24.01.2020	Elazığ (Sivrice)	6.8	41
30.10.2020	İzmir	6.6	119

06.02.2023

Kahramanmaraş

7.7 ve 7.6

Yaklaşık 51.000

Kaynak: Peker & Şanlı, 2022:138.

Kuzey Anadolu Fay hattı üzerinde bulunan Erzincan'da meydana gelen 7.9 şiddetindeki deprem, Anadolu coğrafyasındaki en büyük depremler arasında yer almaktadır. Erzincan'da büyük yıkıma yol açan bu deprem sonucunda, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kayıtlarından elde edilen belgelere göre 1000 vatandaş Sivas, 1500 vatandaş Divriği, 1000 vatandaş Kayseri'ye göç etmiştir. Ayrıca kimsesiz kalan 200 kadının dönem hükümeti desteği ile Malatya'ya gönderildiği bilinmektedir. Ayrıca depremde yaralanan 550 civarında vatandaş ise Adana, Mersin, Diyarbakır ve Antakya'ya göç etmiştir. Bunlara ek olarak, Ankara, Bursa, İzmir, Giresun ve Konya illerine de aşamalı olarak vatandaşların göç ettikleri tespit edilmiştir. Şehrin yeniden inşa edilmesi ile bazı vatandaşlar Erzincan'a geri dönse de büyük bir kısmı deprem sebebiyle zorunlu olarak göç ettikleri şehirlerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir (Haçın, 2014:63).

17 Ağustos 1999'da saat 03.02'de gerçekleşen 7.4 şiddetindeki deprem ise, Türkiye depremselliğinde çok fazla sayıda can kaybına yol açan ve etkisi günümüzde hala devam eden bir diğer afettir. Merkez üssü Gölcük olarak kayıtlara geçen ve Marmara Bölgesini büyük oranda etkileyen bu deprem, söz konusu dönemde 17.479 kişinin hayatını kaybetmesine yol açmış, çok sayıda insanın barınma ve çeşitli sorunlardan dolayı göç etmesi sonucunu doğurmuştur.

Alüvyonlu dolgu alanından oluşan ve kıyı kesimde konumlanan Gölcük, Değirmendere, Yazlık, Halidere gibi yerleşim yerleri bu deprem ile birlikte ciddi nüfus kayıpları yaşamış ve bunun bir sonucu olarak güneyde yer alan ve yüksekliği fazla, dağlık alanlardaki kırsal yerleşmelere kaymaya başlayan bir nüfus hareketi söz konusu olmuştur (Südaş, 2004:78). Deprem yol açtığı barınma sorunları, su ve beslenme sorunları gibi temel ihtiyaçların karşılanması noktasındaki problemler depremzedelerin zorunlu olarak göç etmesine yol açmıştır. Bu göçler en çok %14 oranında İstanbul'a olurken bölge bazında %24 oranı ile Marmara Bölgesine doğru gerçekleşmiştir. Depremden üç ay sonra ilçede bulunan ailelerin %88'i Gölcük'te kalmaya karar verirken %4'ü kalıcı olarak bu bölgeden göç etme kararı almıştır. Ayrıca bu ailelerin %3'ü geçici olarak göç etme sürecine girmiştir. Elde edilen verilere göre bu göç sürecinde en az 24.674 kişinin Gölcük'ten göç ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu göç dalgasında Marmara Bölgesinden sonra en çok göç alan ikinci bölge %19 ile Karadeniz Bölgesi olurken, %17 oranı ile üçüncü en fazla göç alan bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur.

Göç edenlerin yoğun bir şekilde Marmara Bölgesi ve İstanbul'u tercih etmelerinde olası iş olanakları ve barınma imkânlarının çeşitliliği fikri bulunmaktadır. Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesine doğru gerçekleşen göç eğiliminde ise deprem öncesi Gölcük ilçesi ve Kocaeli ilinin yoğun sanayi faaliyetleri ile istihdam olanağı sunması ve bu iki bölgeden göç çekmesi etkilidir. Ancak yaşanan deprem felaketi, bu göç eden bireylerin memlekete dönme eğilimine girmelerinde etkili olmuştur (Gölcük 17 Ağustos Derneği, 2000).

Türkiye deprem geçmişindeki bir diğer afet ise, 23 Ekim 2011 tarihinde Van merkezli olarak kayıtlara geçen depremdir. Yerel saat ile 13.14'te 7.2 şiddetinde gerçekleşen bu deprem sadece merkez üssü olan Van'ı değil Batman, Şırnak, Muş, Erzurum, Bingöl ve Ağrı gibi birçok şehri de etki alanına almıştır. Resmi verilere göre 644 kişi hayatını kaybetmiş ve 4.152 kişi yaralanmıştır. 2.307 adet binanın çöktüğü bu depremde Van büyük zarar görmüş ve deprem sonrası süreçte şehirde barınma, altyapı ve üstyapı sorunları ortaya çıkmıştır. Van'da deprem sebebiyle çok sayıda kamu binasının kullanılamaz hale gelmesi, eğitim ve öğretim süreçlerinin duraksaması ve işsizlik sorununun ortaya çıkışı ile büyük bir göç hareketi başlamıştır. Yaklaşık 250.000 kişinin geçici olarak şehirden göç ettiği tespit edilmiştir. Ortaya çıkan göç hareketi çeşitli illere dağılsa da ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara, Mersin, Antalya, Bursa ve Adana illeri tercih edilmiştir (Peker & Şanlı, 2022:141).

24 Ocak 2020'de, saat 20.55'te merkez üssü Elazığ (Sivrice) olarak belirlenen, 6.8 büyüklüğünde bir deprem yaşanmıştır. Depremde 41 kişi hayatını kaybederken, AFAD ve Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü 31.739 adet konut için yıkık veya ağır hasarlı raporu vermiştir. 6.8 şiddetindeki bu deprem sonucunda 100.000'ne yakın kişinin şehir içi ve şehir dışına göç ettiği tahmin edilmektedir (Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası, 2020).

Türkiye yer aldığı coğrafi konum itibariyle tarih boyunca birçok büyük deprem felaketi yaşamış ve bunların sonucunda ağır can kayıpları ve ekonomik zararlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu bu büyük depremlerin en son gerçekleşeni ve asrın felaketi olarak kabul edileni ise 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş depremleridir.

Merkez üssü Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan olan ve 7.7 ile 7.6 büyüklüğündeki depremler, Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu depremler 550 km uzunluğundaki bir hat boyunca etkili olmuş ve büyük yıkımlara yol açmıştır. Depremin yarattığı yıkım sebebiyle 11 ilde 3 aylık OHAL ilan edilmiş ve Hatay, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Elazığ afet bölgesi olarak kabul edilmiştir. İlk deprem 6 Şubat günü yerel saate göre 04.17'de Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde 7.7 büyüklüğünde meydana gelmiş ve yine 6 Şubat günü saat 13.24'te

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde 7.6 büyüklüğünde ikinci büyük deprem gerçekleşmiştir. Söz konusu depremlerin 9 saat arayla gerçekleşmesi, depremin etki alanı olan bölgelerde bulunan insanların çok daha fazla can ve mal kaybına uğramasına yol açmıştır. Kahramanmaraş Depremleri, Türkiye'de 1939 yılında Erzincan'da 7.9 şiddetindeki depremden sonra yaşanan en büyük ölçekli deprem olduğu ve uzmanlara göre dünya üzerinde karada gerçekleşen ve etkisi en geniş alanda hissedilen deprem olduğu belirtilmiştir.

6 Şubat depremlerinin etkisinin çok büyük ve yıkıcı olması sebebiyle Türkiye uluslararası yardıma ihtiyaç duyduğunu bildirmiş ve AFAD'ın Türkiye Afet Müdahale Planında en üst seviye olarak kabul edilen "4'üncü seviye" acil durumu ilan etmiştir. Dünya Sağlık Örgütü ise (DSÖ), büyük felaket sebebiyle "3.seviye" alarmı vermiştir. Yapılan tüm bu yardım çağrılarında Almanya, ABD, Azerbaycan, Çin, Fransa, Güney Kore, Hindistan, Hollanda, Irak, İsrail, İngiltere, İspanya, İtalya, Japonya, Katar, Özbekistan, Meksika, Polonya, Rusya, Tayvan ve Yunanistan başta olmak üzere 11 bin 320 arama-kurtarma ekibi Türkiye'ye giriş yapmıştır (Salik Ata, 2023:61).

Depremden etkilenen 11 ilde yaklaşık 14 milyon insan yaşamakta ve bu sayı Türkiye nüfusunun yaklaşık %13.4'ü anlamına gelmektedir. Aynı gün içinde yaşanan bu iki büyük deprem çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açarken, hayatta kalan insanların ise evlerinin yıkılması veya hasar alması sebebiyle ciddi bir barınma ve beraberinde beslenme gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması sorununu ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda depremin olduğu mevsim itibariyle ağır kış şartlarının yaşanması, bölgede yüzlerce artçı sarsıntının devam etmesi yaşam koşullarını daha da zorlaştırmış ve hayatta kalan insanların nispeten güvenli gördükleri bölgelere doğru bir zorunlu deprem göçü gerçekleştirmesine yol açmıştır.

Kahramanmaraş depremlerinin ardından yaklaşık 20 gün sonra 530 bin civarında insan bölgeden tahliye edilmiştir. Söz konusu süre içerisinde 2.2 milyon insanın bölgeden ayrılarak göç ettikleri tespit edilmiştir. Bu sayıların her geçen gün arttığı tahmin edilmekle birlikte göç eden depremzedeler Türkiye'de her ile dağılmış bir şekildedir. Buna göre bölgeden ayrılan nüfus ağırlıklı olarak buldukları ile "en yakın" şehirleri ve konaklama imkânı verilen illeri tercih etmiştir. En fazla insanın konakladığı illerin başında ise 205.454 kişiyle Ankara ve 154.086 kişiyle Antalya gelmektedir. Mersin, Kayseri ve Muğla ise 40.000'in üzerinde göç alan illerdir. 2022 yılında Türkiye içi göç gerçekleştiren insan sayısı 2.7 milyon iken deprem sürecinde sadece 1-2 hafta içerisinde gerçekleşen bu göç miktarları yaşanan felaketin etkilerini anlamak açısından oldukça çarpıcıdır (Sağiroğlu & Ünsal & Özenci, 2023:1-16). Bu derece büyük ve yıkıcı bir depremin ardından bazı haberler gerçekleşen göçün büyüklüğü hakkında

daha iyi bilgiler sunabilmektedir. Depremın belki de en çok zarar verdiği bölgelerden biri olan İskenderun'da, Birgün Gazetesi'nin araştırmasına göre, depremin üçüncü gününe ulaşıldığında bölgeden yaklaşık 40 bine yakın insanın zorunlu olarak göç etmek mecburiyetinde kaldığı ifade edilmiştir (Birgün, 2023). Aynı zamanda Türk Hava Yollarından edinilen bilgiye göre, depremin ilk günlerinde yaklaşık 44.716 kişinin deprem bölgesinden ayrılarak farklı alanlara göç ettiklerini bildirmiştir. 1 Mart 2023 tarihli Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayımlanan raporda ise, göçmenlerde dahil olmak üzere tahminen 2,7 milyon kişinin yerinden edildiği açıklanmaktadır (Sağiroğlu vd.,2023: 6). Söz konusu bu göçler hem aynı il içinde hem de farklı illere doğru olabilmektedir. Ağırlıklı olarak il dışına göçler daha yoğun yaşansa da, aynı il içinde sokak mahalle veya ilçe değişimleri de fazlasıyla yaşanmıştır. Bu tarz yer değişikliğinde kendi ilinde bulunmak isteyen depremzedelerin daha güvenli gördüğü kırsal alanlara yönelimi de söz konusudur. Bu tarz tercihlerde deprem mağduru insanların alıştığı sosyal çevreden uzaklaşmanın zor olabileceği, yeni bir mekan ve kültüre uyum sürecinde yaşanabilecek sorunları göze alamaması gibi psikolojik ve hatta sosyolojik bazı düşünceler etkili olmaktadır.

6 Şubat depremlerinin ardından bölgeden ayrılan depremzedelerin sayısı çok net tespit edilememekle birlikte tahminlere ve bildirilen bazı rakamlara bakıldığında durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılmaktadır. Deprem kaynaklı bu göçlerin ne kadarının kalıcı ne kadarının ise geçici olacağı zamanla anlaşılacağı gibi, deprem bölgelerine verilecek destek ve iyileştirmelerin boyutuyla da bağlantılıdır. Çünkü deprem bölgelerinde ortaya çıkan yaşam zorluklarına karşılık göç eden depremzedelerin gittikleri bölgelerde yeni barınma alanlarından, yeni iş olanaklarından ve afet etkisinde olmayan bir il-ilçe ortamından ayrılmaları için eski ve iyi koşullarının sağlanabilmesi gerekmektedir.

5. Deprem Kaynaklı Zorunlu Göçün Olası Sonuçları ve Öneriler

Yıkıcı ve büyük depremlerin ardından söz konusu bölgede yaşayan insanlar yaşamlarını daha güvenli bölgelerde sürdürebilmek amacıyla zorunlu olarak göç etmektedirler. Bu göç sürecinde tercihler bazen mevcut konuma en yakın bölgelere doğru gerçekleşirken bazen de nispeten deprem riski daha düşük görülen güvenli bölgelere doğru olmaktadır. Kuşkusuz önceden planlanmayan ve ani bir afet sonucu ortaya çıkan bu göç sürecinin birtakım sonuçları bulunmaktadır.

Öncelikle insanların yaşadıkları konumdan farklı bölgelere göç etmesi ile afet bölgesinde ciddi bir beşeri sermaye kaybı ortaya çıkmaktadır. Bölgede aniden azalan nüfus, işgücü ve üretim faaliyetlerinde ciddi bir azalmaya yol açacağından, deprem bölgesinde bölgesel bir ekonomik krize neden olabilmektedir. Buna karşılık göç alan bölgeler ise planlanmamış bir

nüfus artışı yaşayacağından, imar ve altyapı sorunları ile baş başa kalacak ve aşırı kalabalıklaşan şehirlerde, konut stokunun yetersiz kalmasıyla barınma sorunu ortaya çıkacaktır. Bu barınma problemleri birtakım imar sorunlarını da beraberinde getireceğinden, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma gibi durumları artırabilecektir. Ayrıca farklı bölgelere göç eden insanlarda hali hazırda ortaya çıkan deprem travmasına ek olarak yabancılaşma problemleri de görülecektir. Yeni mekan, yeni kültür, yeni yerleşim alanları insanların aidiyet duygularını kaybetmelerine yol açacaktır. Sosyolojik açıdan ‘yabancılaşma’ kendi özünden uzaklaşmak gibi geniş bir tanıma sahip olduğu kadar güçsüzlük, savunmasızlık ve kırılabilirlik olarak da tanımlanabilmektedir (Fırat, 2022:64).

Göç hareketi ile yeni bir yaşam alanı oluşturmaya çalışan insanlar hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla iş arayışlarına da girecektir ve bu da göç alan bölgelerin işgücü arzında oluşacak yoğunluk sebebiyle işsizliğin artması sonucunu doğuracaktır. Söz konusu göç hareketi önceden planlanan ve beklenen bir olay olmadığı için göç alan bölgelerde zaten var olan işsizlik sorununu daha da büyütecektir.

Zorunlu göçe maruz kalan deprem mağduru insanların, yeniden yerleşebilme sürecinde çeşitli sıkıntılarla karşılaşacakları oldukça açıktır. Bu noktada öncelikle göç edenlerin sağlık problemlerine yönelik tedavi süreçleri ivedilikle başlatılmalıdır. Göç eden depremzedelerin barınma sorunları çeşitli ödenekler yardımı ile desteklenmeli ve bu süreçte göç ettikleri bölgelerde barınma öncelikli olacak şekilde altyapı ve ekonomik sorunları birlikte ele alınmalıdır. Ayrıca göç edilen bölgenin imar ve iskân çalışmaları ekonomik sorunların çözümü ile eş zamanlı olarak yürütülmelidir. Kültürel yapı ve geleneklerin korunması amacıyla deprem bölgeleri hızlı bir şekilde yeniden ve deprem yönetmeliklerine uygun olarak güvenle inşa edilmelidir. Söz konusu aşamada atılacak bu adım, depremzedelerin yeniden kendi bölgelerine dönmeleri açısından da bir motivasyon oluşturacaktır. Deprem göçü sonrası yaşanması muhtemel psikolojik problemler için sosyo-psikolojik destekler yoğunlaşmalıdır. Ayrıca göç alan bölgelerde artan nüfus sebebiyle işsizlik artacağından yeni istihdam olanakları oluşturulmalıdır (Güreşçi, 2023:59). Bu noktada deprem mağduru olmuş insanlara özel bazı istihdam öncelikleri tanınarak çalışma hayatına tekrar entegre edilmeleri sağlanabilmektedir. Tüm bunlara ek olarak, deprem sonrası kendi bölgelerinde kalan insanlara yönelik kurulan çadır kent ve konteynir kentlerde birtakım salgın hastalık riskleri ortaya çıkmaktadır. Ortak tuvalet ve banyo kullanımı, temiz suya ulaşımında yaşanan aksaklıklar gibi sorunlar bölgede hijyen sorununu gündeme getireceğinden dolayı bu alanlara sağlanan olanaklar mutlaka altyapı hizmetleri ile desteklenmeli ve olası bir salgın hastalık tehlikesi ortadan kaldırılmalıdır. Zorunlu

göç yaşamış, deprem mağduru insanların yeni alanlara yerleşme sürecinin sağlıklı ve dengeli ilerleyebilmesinin yanı sıra sağlık, istihdam, eğitim, sosyal uyum ve psikolojik destek gibi hayat şartlarıyla alakalı noksanlıkların ortadan kaldırılması yaşanan tüm bu olumsuz sürecin etkisini az da olsa hafifletecek ve yeniden toparlanma aşamalarında büyük faydalar sağlayacaktır (Tiryaki Yenilmez, 2023:49).

6. Sonuç

Doğal bir afet olan deprem, gerçekleştiği bölge itibariyle büyük can ve mal kayıplarına yol açmakta, söz konusu alanda çeşitli sonuçlar doğurarak toplum hayatını doğrudan etkilemektedir. Dünyadaki en aktif deprem kuşaklarının bulunduğu bir coğrafyada yer alan Türkiye’de tarih boyunca çok sayıda şiddetli depremler yaşanmış ve bu depremlerin sonucunda çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve yaşam alanları yıkılmıştır. Bu afetlerin neticesinde en temel ihtiyaç olan barınma bir sorun haline gelmiş ve insanların deprem bölgelerinden zorunlu olarak göç etmelerine yol açmıştır. Deprem sonrasında konutların hasar alması, eğitim aksaklıkları, istihdam arayışı, korku ve güvenlik gibi hem sosyolojik hem de psikolojik sebepler bu göçleri gerekli kılmıştır. Türkiye’de yakın geçmişte yaşanan Erzincan (1939), Gölcük (1999), Van (2011) ve Elazığ (2020) depremlerinde çok sayıda insan zorunlu olarak geçici veya kalıcı olmak üzere başka şehirlere göç etmiştir. Son olarak 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri ile büyük bir felaket yaşanmış ve çok sayıda insan hayatını kaybederken, 2.2 milyondan fazla insan göç etmek zorunda kalmıştır. Zorunlu göçe maruz kalmış ve depremden etkilenmiş insanların yaşamlarını daha güvenli ve sağlıklı olarak devam ettirebilmek amacıyla geçici ya da kalıcı olarak Türkiye’nin farklı illerine dağıldıkları bilinmektedir. Ancak bu göç hareketi bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Afet bölgelerinin yeniden inşa edilmesi sürecinde kaybettiği beşeri sermaye, süreci olumsuz etkileyeceği gibi göçün yapıldığı bölgede ise nüfus birikimine neden olmaktadır. Ayrıca göç alan bölgelerin konut stokunun yetersiz kalması muhtemel olduğundan yüksek ev ve kira fiyatları, fırsatçılık gibi durumlar ortaya çıkarak barınma sorunlarına yol açacaktır. Eğitim, sağlık, altyapı ve güvenlik gibi konularda da aksamaların ortaya çıkmasıyla birlikte buna kültürel farklılıklar ve dışlanma gibi süreçlerde eşlik edecektir. Ayrıca yeni iş olanaklarına ihtiyaç duyan depremzedeler, gittikleri bölgelerde işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalacaktır. Bu gibi sorunlardan dolayı afet bölgesinin yeniden toparlanması ve iyileştirilmesi noktasında deprem bölgelerine geri dönüşlerin sağlanması ve teşvik edilmesi için geniş çaplı yatırımların hızlanması ve bölgelerin kalkınması için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

Hakem Deęerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflicts of Interest: There is no potential conflict of interest in this study.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2023). Deprem nedir, 06.10.2023, <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>.
- AFAD. (2023). Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, 10.11.2023, <https://www.afad.gov.tr/turkiye-deprem-tehlike-haritasi>
- Anadolu Ajansı, (2023). Ukrayna-Rusya Savaşı, büyüyen sorunlar ve belirsizliklerle bir yılı geride bıraktı, 4.02.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-rusya-savasi-buyuyen-sorunlar-ve-belirsizliklerle-bir-yili-geride-birakti/2826448#>
- Atabey, E. (2000). *Deprem*. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yayınlarından Eğitim Serisi No. 34.
- Birgün, (2023). Deprem sonrası büyük göç: Çözüm mü, yeni sorunlar mı?, 11.12.2023, <https://www.birgun.net/makale/deprem-sonrasi-buyuk-goc-cozum-mu-yeni-sorunlar-mi-422004>
- Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası, (2020). *24 ocak 2020 tarihinde yaşanan depremin Elazığ ekonomisi ve sanayisine etkileri raporu*. Elazığ TSO Halkla İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü.
- Euronews. (2021). Hangi ülkede kaç afgan mülteci var?, 4.02.2024. <https://tr.euronews.com/2021/08/21/hangi-ulkede-kac-afgan-multeci-var-turkiye-de-yakalananan-duzensiz-gocmenlerin-sayisi>
- Fırat, M. (2022). Deprem ve toplumsal etkileri. *Tezkire Dergisi*, 2022 (80), 47-72.
- Gölcük 17 Ağustos Derneği, (2000). Merkez üssü gölcük: o gece üçü iki gece. 17 Ağustos Derneği Yayınları.
- Güreşçi, E. (2023). Kahramanmaraş Depremi sonrası yeni bir tartışma konusu olarak deprem göçü. İçinde M.Öztürk. ve M.Kırca (Ed), *Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler*, (47-60), Özgür Yayınları.
- Haçin, İ. (2014). 1939 Erzincan büyük depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 30(88), 37-70.
- Kalin, W. (2005). *Ülke içinde yerinden olma konusunda yol gösterici ilkeler açıklayıcı notlar*, (Çev: K. Altıparmak), BM Brooking Enstitüsü Yerinden Olma Projesi, İmaj Kitabevi.
- Peker, A.E. & Şanlı, İ. (2022). deprem ve göç ilişkisi: 24 ocak 2020 Elazığ deprem örneği, *Fırat Üniversitesi. İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 126-154.
- Peterson, B. E. (2002). Authoritarianism and political impoverishment: deficits in knowledge and civic disinterest, *Political Psychology*, <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00272>Citations: 31.
- Sağiroğlu, A.Z. & Ünsal, R. & Özenci, F. (2023). *Deprem sonrası göç ve insan hareketlilikleri: durum değerlendirme raporu*, (Güncellenmiş 2. Baskı: 15 Nisan 2023), AYBÜ-GPM Rapor Serisi – 15.
- Salik Ata, N. (2023). Kahramanmaraş merkezli 6 şubat depremlerinin kriz yönetimi bağlamında değerlendirilmesi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 7(Özel Sayı), 59-77.
- Südaş, İ. (2004). 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkileri: Gölcük (Kocaeli) örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*. 13(2004), 73-91.
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). Deprem ve göç ilişkisi üzerine bir değerlendirme, *Akademik Düşünce Dergisi*, 7, 39-52.

Toros, A. (2008). *Sorunlu bölgelerde göç*, Global Strateji Enstitüsü.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. (2. Baskı). Uluslararası Göç Örgütü Yayını.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, (2023). Hangi ülkede ne kadar mülteci var?, 4.02.2024, <https://umhd.org.tr/page/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>